

Het verdriet van Spanje

Christiane Stallaert

HET VERDRIET VAN SPANJE

Een natie op zoek naar zichzelf

Uitgeverij
**VRJ
DAG**

Wat vindt u van dit boek? Vertel het ons
@vrijdagboeken met #vrijdagboeken

© 2020 – Christiane Stallaert & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Rouwhorst + Van Roon
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen

NUR 686, 906
ISBN 978 94 6001 898 5
e-boek
ISBN 978 94 6001 899 2

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen,
met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden
gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Inhoud

De Reconquista als drijfveer	7
Het verhaal van de natie	11
I. Bloed en religie als bouwstenen van de natie	25
Convivencia: christenen, moslims en joden	27
Massadopen en etnische zuiveringen	37
Spanje versus anti-Spanje. Een ideologische strijd	61
<i>Extremadura I. Moriskens en roden</i>	85
II. Centrum en periferie. Europa en Afrika	95
Oud-christelijke zuiverheid aan de rand van Castilië	97
Baskisch bloed	103
Spanje door Catalaanse ogen	117
Het Andalusisch ideaal	135
Ceuta, een Spaanse stad op de grens met de islam	157
<i>Extremadura II. Een familiefoto</i>	173
III. 1992 als keerpunt	179
Over de ondeelbaarheid van de Spaanse natie	181
Nieuwe Spanjaarden	203
Bloed of wet? Een valse tegenstelling	217
Spanje, Europa en de islam	231

<i>Extremadura III. De natie gezien vanuit een dorp</i>	251
De Spaanse natie in tijden van postwaarheid	255
<i>Extremadura IV. De Arabische droom</i>	263
Nawoord	269
Noten	271
Bibliografie	288
Kaart 1 Spanje na 1978. Autonome Gewesten	9
Kaart 2 Moslimverovering van het Iberisch Schiereiland, 711-722	19
Kaart 3 Reconquista en vorming van christelijke koninkrijken (12de eeuw)	19
Kaart 4 Politieke eenmaking van Spanje onder de Katholieke Koningen (1492)	20
Kaart 5 Extremadura. De provincie Badajoz	89

De Reconquista als drijfveer

‘De herovering van Spanje zal starten in Andalusië,’ zo voorspelde Santiago Abascal, voorzitter van de Spaanse extreemrechtse partij Vox in december 2018. Als jihadstrijders te paard, trekkend door Andalusische vlakten, zo stellen deze heroveraars van Spanje zichzelf voor in de propagandabeelden. ‘Santiago en vergrendel Spanje!’, strijdkreet van de *Reconquista*.

Het eerste electorale succes in Andalusië werd door de partij voorgesteld als het startsein van ‘de derde Reconquista’ in de geschiedenis van Spanje. De eerste, van 722, had het land bevrijd van de moslimheerschappij; de tweede, van 1936, had het land gered uit de ‘klauwen’ van communisten en separatisten. Met de derde Reconquista onder leiding van Vox is de revolutie ingezet die Spanje zal bevrijden van ‘de Catalaanse nazi’s’, ‘de antikatholieke en pro-islamitische linksen’, ‘moslims die het salafisme propageren in de moskeeën’, ‘de illegale immigratie die zich niet aanpast aan onze cultuur’, ‘de poging om een valse historische waarheid op te leggen’, en ‘vooral, de haat tussen Spanjaarden opnieuw doet herleven’. Kortom, Vox ‘heeft aan het volk de trots teruggegeven om Spaans te zijn’.¹

Vox is groot geworden in het kielzog van het Catalaanse onafhankelijkheidsreferendum. Haar voorzitter, Santiago Abascal, is een Bask die zijn politieke sporen heeft verdiend in de rechts-conservatieve Partido Popular en de strijd tegen de Baskische afscheidsbeweging ETA. Tegenwoordig zetelt Vox in het Europees parlement als lid van de Europese Conservatieven en Hervormers (ECR), waartoe ook de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) behoort, de partij die openlijk sympathie betuigt voor de Catalaanse leider Carles Puigdemont. Hoe deze puzzelstukken in elkaar vallen, wordt duidelijk in de volgende bladzijden.

In dit boek breng ik het verhaal van ‘Spanje als natie’, zoals het in de loop van de geschiedenis geschreven is. Als grensgebied tussen christendom en islam en tussen de Nieuwe en de Oude Wereld bekleedt Spanje een sleutelpositie in processen van natievorming die de westerse én de wereldgeschiedenis gedurende vijf eeuwen hebben bepaald. De Britse historicus en hispanist John Elliott stelde in 1992 voor om dat jaar als gezichtspunt te nemen voor het overschouwen van de politieke evolutie van het Europa van de laatste vijfhonderd jaar.² Geen enkel Europees land is beter geschikt dan Spanje om dat gezichtspunt te bieden. Tussen 1492 en 1992 speelt de hele levenscyclus van zo’n natiestaat zich af in de Spaanse geschiedenis.

Dit boek is een persoonlijke bijdrage tot een debat dat in volle beweging is, zowel in Spanje zelf als elders in Europa. Mijn eerste publicaties over etniciteit en natievorming in Spanje dateren van de jaren negentig. Drie decennia lang heb ik mijn standpunten in uiteenlopende kringen en in alle regio’s van Spanje in een serene sfeer kunnen delen en bespreken. Nu zijn de gemoederen verhit. De interpretatie van ‘de natie Spanje’ heeft opnieuw alle kenmerken van een kruistocht, een strijd tussen Spanjaarden en ‘anti-Spanjaarden’, waarbij de interpretatie van de geschiedenis de emotionele brandstof vormt voor de passionele strijd die in alle hevigheid is opgelaaid sinds het onafhankelijkheidsreferendum in Catalonië op 1 oktober 2017.

Brussel, 9 maart 2020

Kaart 1 Spanje na 1978: Autonome Gewesten

Het verhaal van de natie

Elke natie heeft behoefte aan een verhaal. En elke natie is het product van zo'n verhaal, het resultaat van botsende narratieven, waarbij onder invloed van plaatselijke of mondiale factoren één visie de overhand krijgt en erin slaagt de verhaallijn van de toekomst te bepalen. Andere mogelijke verhaallijnen worden afgeblokt, stopgezet of retroactief uitgewist. Het verhaal van de natie speelt zich af rond drie dimensies: verleden, heden en toekomst. Voor wie zich vereenzelvigd met de natie biedt het verleden meestal een houvast: een stichtingsdatum, een heldenfeit, of in een religieuze context, een goddelijk scheppingsverhaal dat het ontstaan van de collectieve gemeenschap verklaart. De toekomst is echter onzeker: zal de natie erin slagen om haar verhaallijn te handhaven, te verdedigen tegen rivaliserende narratieven of storende factoren? Een religieus wereldbeeld is een bron van kracht om deze bedreiging te overwinnen: het geloof in een goddelijke voorbestemming, de natie als uitverkoren volk dat onder goddelijke bescherming de toekomst tegemoet treedt via een uitgestippeld en onafwendbaar pad. In een seculiere democratie is de onzekerheid groot: er is geen vooraf bepaald pad, het hegemonische verhaal – als dat al bestaat – kan vele wegen inslaan, de eindbestemming is onbekend.

Maar hoe definieer je de 'natie'? Sociale wetenschappers en historici hebben geprobeerd om dit begrip in een beknopte en werkzame definitie te gieten. Welke criteria ze ook hanteren, van grondgebied en territoriale grenzen, socioculturele kenmerken als taal of religie, tot subjectieve criteria als de zelfgekozen vereenzelviging met een collectieve groep, telkens botsen ze op de beperkingen ervan. Dit is het wapen waarmee antinationalisten schermen: de natie als ondefinieerbaar begrip, als hersenschim die vooral in de hoofden van de nationalisten huist. Vandaar zijn de kortste en misschien wel meest

succesvolle definities: de natie als ‘product van het nationalisme’ en de natie als ‘verbeelde gemeenschap’.

Als we nu in de hoofden van nationalisten – en vooral ultranationalisten – kijken, dan zien we in de eerste plaats een beeld opduiken van de natie als een levend organisch wezen naar analogie van het menselijk lichaam, een lichaam dat beschermd dient te worden tegen ziektes en dood, en waarvan ‘bloed’ het belangrijkste levenssap vormt. Hoe hard iemand ook probeert om de ‘verbeelde gemeenschap’ los te koppelen van een biologische, essentialistische opvatting van de natie, in de meeste nationalismen blijft de etnische ondertoon aanwezig in de volkse definitie van dit begrip. In mijn boek *Naar eigen beeld en gelijkenis* heb ik de mechanismen beschreven die kenmerkend zijn voor een etnisch nationalisme.¹ Twee Europese gevalstudies, nazi-Duitsland en het Spanje van de Inquisitie, laten toe om deze mechanismen in uitvergroott vergelijkend perspectief waar te nemen. Hieruit blijkt dat ras en religie in een etnisch-nationalistische wereldvisie communicerende vaten zijn ten dienste van een beleid dat erop gericht is het eigen volk ‘bloedzuiver’ te houden, identiek aan zichzelf. In een context van voortschrijdende globalisering en druk op de moderne natiestaat behoudt een etnische identificatie gebaseerd op een veronderstelde gemeenschappelijke bloedband een sterke emotionele aantrekkingskracht.

De koppeling tussen etniciteit en religie enerzijds, en de tegenstelling tussen christendom en islam anderzijds, is actueler dan ooit. De geschiedenis van de Spaanse natievorming biedt een verrijkend inzicht in deze problematiek. Spanje heeft zich ontwikkeld op een ondergrond van etnische vereenzelving met het christendom, in een context van interactie met de islam en het jodendom. De etnisch-religieuze minderheden (joden, moslims en hun afstammelingen) werden weggezuiverd en de religieuze breuklijn werd overwonnen. Maar toen werd een tweede breuklijn zichtbaar. De natie bleek gesplitst te zijn in twee tegengestelde visies op de Spaanse identiteit. De strijd tussen beide heeft de negentiende en twintigste eeuw beheerst, met als triest hoogtepunt de burgeroorlog van 1936-1939, gevolgd door veertig jaar Franco-dictatuur. Deze ideo-

logische strijd tussen ‘twee Spanjes’ werd doorkruist door een territoriale breuklijn van regionale nationalismen, die inmiddels zelf een eigen narratief hadden ontwikkeld en dat met succes wisten te verspreiden. Hoe deze drie breuklijnen zijn ontstaan en met elkaar verstrengeld zijn, is het onderwerp van de eerste twee hoofdstukken van dit boek.²

Na een eeuwenlange dynamiek van etnische zuiveringen en streven naar een homogene natiestaat, heeft Spanje in 1978, drie jaar na de dood van Franco, een nieuwe grondwet aangenomen die de interne diversiteit van de Spaanse natie erkent. Het land werd verdeeld in autonome gewesten, die elk hun eigen regering en parlement hebben. Deze structurele hervorming heeft een dynamiek op gang gebracht die vanaf 1992 volop zichtbaar is geworden. De Spaanse natie is kleurrijker geworden en er is een herstelbeweging ontstaan met betrekking tot de historische slachtoffers van het proces van natievorming. Het derde hoofdstuk van dit boek schetst deze evolutie.

In januari 1991, op een moment dat op de Europese Balkan volop etnische zuiveringen aan de gang waren en het islamisme was losgebarsten in Algerije, ging Operatie Desert Storm van start, de aanval van de internationale coalitie om de Iraakse troepen terug te drijven uit Koeweit. Saddam Hoessein bestempelde zijn strijd als een ‘heilige oorlog’ tegen de westerse invloed in het gebied. Kenners en profeten zagen erin het begin van een herhaaldelijk voorspelde derde wereldoorlog. De stelling van Francis Fukuyama over het ‘einde van de geschiedenis’, leek door de werkelijkheid achterhaald. De balans helde over naar Samuel Huntingtons ‘botsende beschavingen’. Als we vandaag terugblikken op de afgelopen dertig jaar, wordt duidelijk dat de religieuze, politieke en antropologische grens met de islam sindsdien een permanente zorg is geweest voor Europa en de rest van de wereld.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft Europa aan de hand van een gezamenlijk project een halt proberen toe te roepen aan het geweld waartoe nationalisme in een extreme vorm kan leiden. Driekwart eeuw later staat dit project zelf onder druk vanwege een nieuwe opstoot van diverse nationalismen. Terwijl economie de aandacht

had moeten afleiden van identiteit, is precies dit laatste het doorslaggevende politieke thema geweest in de Europese verkiezingen van mei 2019. Meer nog dan een gemeenschappelijke Europese identiteit was de inzet ervan de nationale of regionale volksidentiteit. De nieuwe politieke kaart van Europa laat het beeld zien van een triomferende ‘natie en vrijheid’-beweging, het Europa van de nationalismen die het opnemen tegen de ‘islamisering van Europa’ en oproepen tot de Reconquista om een halt toe te roepen aan de ‘omvolking’ van dit continent.

Op het moment van deze verkiezingen bevond ik mij in de Spaanse stad Ceuta, de zuidgrens van Europa aan de overkant van de Straat van Gibraltar, op het Afrikaanse continent. De verkiezingsborden, van welke Spaanse partij ook, nodigden uit om de blik op de toekomst te richten en vooruit te gaan: ‘*hacia delante*’, ‘*vamos*’, ‘*avanzando*’, ‘*centrados en el futuro*’. De terugblik op het verleden boezemt Spanje angst in; het historische proces van natievorming onder ogen zien dreigt spanningen opnieuw naar boven te halen. Alleen de linkse partij Unidas Podemos durfde toekomst, heden en verleden met elkaar te verbinden, met de slogan *la historia la escribes tú*, ‘de geschiedenis schrijf je zelf’.

Het verhaal van Spanje als natie is in vele opzichten een pijnlijk verhaal, een historisch proces dat bij elke nieuwe stap in de verhaallijn duizenden slachtoffers heeft gemaakt met één doel voor ogen: de natie te stroomlijnen en te zuiveren. Wie het verhaal aandachtig leest, zal vaststellen dat op elk beslissend moment van deze biografie van de Spaanse natie andere opties openlagen en dat het land een andere politieke kaart had kunnen trekken. En ondanks een schijnbaar rechte koers is het verhaal van deze natie na vijf eeuwen nog niet voltooid. De afgelopen jaren heeft de wereldpers de aandacht gericht op de politieke crisis rond het Catalaanse onafhankelijkheidsstreven. De Catalaanse kwestie is slechts één symptoom van de ‘onvoltooidheid’ van de Spaanse natie. Om dit duidelijk te maken, zoem ik in kleine intermezzo’s in op Extremadura, één van de armste gebieden in Zuidoost-Spanje. Deze regio, die niet in de schijnwerpers staat, kan niet worden verdacht van anti-Spaanse

gevoelens en is juist daarom zo interessant als toetssteen voor het probleem van Spanje.

De huidige politieke kaart van Spanje bevestigt de analyse van dit boek: een ‘blauwe’, overwegend rechts-conservatieve noordelijke helft met Partido Popular als grootste partij; een overwegend ‘rode’ zuidelijke helft, socialistisch, communistisch en zelfs anarchistisch; her en der donkergroene vlekken: steden en gebieden met een sterke immigrantenbevolking waar het extreemrechtse Vox recent heeft kunnen doorgroeien tot de grootste partij. Eén van deze groene vlekken is Ceuta, de Spaanse enclave die grenst aan Marokko. En tot slot, aan de noordrand van de kaart, twee uithoeken, Baskenland en Catalonië, waar de regionale nationalistena kunnen rekenen op de onbetwistbare steun van het volk.

Een biologisch christendom

In het traditionele Spaans-nationalistische wereldbeeld geldt het christendom als de essentie van het Spaanse volk, als de kern van de Spaanse identiteit.³ De overtuiging dat het katholicisme veranderd is in het DNA van elke Spanjaard, met andere woorden, de idee van een etnisch of ‘biologisch’ christendom dat van generatie op generatie via het bloed wordt doorgegeven, was een belangrijk ingrediënt van het onderwijs en het socialisatiepatroon tijdens het Franco-regime en het nationaal-katholicisme, de dragende ideologie van de dictatuur.⁴

Historisch gezien is dit patroon gegroeid uit het contact met de islam vanaf de achtste eeuw. De confrontatie tussen christenen en Moren op het Iberisch Schiereiland heeft processen van collectieve identificatie op gang gebracht die aan de basis liggen van de latere nationale identiteit. In de Spaanse volksmond geldt de term Moor als synoniem van (Noord-Afrikaanse) moslim. Als anti-Spanjaard bij uitstek symboliseert de Moor alles wat tegengesteld is aan het collectieve zelfbeeld. In tal van Spaanse uitdrukkingen en zeggwijzen wordt de mensheid ingedeeld in twee categorieën: de eigen sociaal-culturele norm geldt als christelijk, wat hiervan afwijkt is

Moors.⁵ De uitdrukking ‘*o todos moros o todos cristianos*’ betekent dat iedereen gelijk moet worden behandeld. Een geschil tussen gelijken (christenen) kan met woorden worden opgelost (*hablando se entienden los cristianos*). Ook in het socialisatieproces duikt deze beeldspraak op. Een kind moet leren ‘wie de Moren zijn en wie de christenen’ en moet zich leren te gedragen als een ‘christen’, wat overigens niets met religie te maken heeft. Volgens de Spaanse zegswijze is ‘wie niet gedoopt is, een Moor’ (*quien no se bautiza es un moro*), wat meteen aangeeft dat het doopsel de noodzakelijke overgangsrite is die een boorling opneemt in de Spaans-christelijke volksgemeenschap.⁶ De Spaanse taal is synoniem van christen-taal (*hablar cristiano*), terwijl alles wat onverststaanbaar in de oren klinkt als ‘*algarabía*’ wordt bestempeld, synoniem van een vreemde taal zoals het Arabisch van de vroegere Moorse bevolking in Spanje.

Het zinnebeeld bij uitstek van deze identiteit is *Santiago Matamoros*, de apostel Jacobus ‘de Morendoder’, patroonheilige van Spanje. Volgens de overlevering heeft deze apostel de Spanjaarden bijgestaan in hun strijd tegen de moslimheersers. De heilige Jacobus wordt afgebeeld als een strijder te paard, die met zijn zwaard moslims in de pan hakt.

Als we de ontstaansgeschiedenis van het Spaanse volk bestuderen vanaf het contact met de Moor, dus vanaf 711, begindatum van de moslimaanwezigheid op het Iberisch Schiereiland, dan heeft het weinig zin om de bevolking tijdens de voorafgaande prehistorische, Romeinse of Visigotische periode op het Schiereiland Spanjaarden te noemen. Net zoals de oude Romeinen geen Italianen waren. De Spaanse filoloog en cultuurhistoricus Américo Castro verdedigde deze stelling vanuit zijn ballingschap tijdens het Franco-regime. Hiermee ging hij in tegen de essentialistische stroming in de Spaanse geschiedschrijving, die een ononderbroken continuïteit poneert tussen de prehistorische en de huidige bewoner van het schiereiland.

Het historisch bewustzijn van de doorsnee Spanjaard bevestigt deze stelling. Tal van voorbeelden tonen aan dat het Moorse tijdvak een imaginaire grens trekt in het collectieve geheugen. Voorwerpen en gebruiken waarvan Spanjaarden vermoeden dat ze

uit een ver verleden of een vreemde cultuur stammen, worden in de volksmond toegeschreven aan de Moorse tijd (*el tiempo de los moros*), een mythische tijd die geldt als een vergaarbak, een amalgaam van gebeurtenissen, voorwerpen of gebruiken die in een soort van etnische prehistorie worden gesitueerd. Zo worden sommige landbouwtechnieken of bouwwerken die uit de Romeinse periode stammen in de volksmond toegeschreven aan de Moren.⁷ Op de Balearen zijn prehistorische begraafplaatsen gevonden die Moorse kerkhoven worden genoemd.⁸ Ook de typische lemen grotwoningen in de streek van Guadix (Granada) of de dorpen van de Alpujarra, die bekend staan om hun Moorse karakter zouden pre-islamitisch zijn.⁹ Een inwoner van Talamanca de Jarama nabij Madrid vertelde me dat de plaatselijke Romeinse brug door de Moren was gebouwd.

De stichtingslegenden van veel dorpen en steden verwijzen naar een mythische Moorse tijd, die in het collectief geheugen vervloeit met een Bijbels verleden en levendig gehouden wordt in jaarlijkse feesten en rituelen. In Zuidoost-Spanje herinneren de ‘feesten van Moren en christenen’ aan de schermutselingen in het grensgebied tussen het christelijke en Moorse deel van het Schiereiland in de periode vóór 1492. De associatie van de Moor met de vijand, die in de loop van de geschiedenis telkens opnieuw een bedreiging heeft gevormd voor het voortbestaan van het Spaanse volk, werd aangewakkerd tijdens de Spaanse Burgeroorlog. Toen generaal Franco in juli 1936 met een legermacht van overwegend Marokkaanse soldaten het Schiereiland binnenviel vanuit Noord-Marokko, het toenmalige Spaans Protectoraat, sloegen Spaanse burgers op de vlucht voor de terreur van de Moren. Het gros van Franco’s troepen bestond uit *regulares*, Marokkaanse soldaten die in Spanje zeer geducht waren sinds hun optreden tijdens de bloedige repressie van de Asturiaanse mijnstakingen in 1934. Een symbool van de Franco-dictatuur was de Moorse garde, Marokkaanse soldaten te paard in Noord-Afrikaanse klederdracht, die de dictator vergezelde bij zijn verschijningen in het openbaar. Op het Spaanse platteland vervloeit in het historisch geheugen de Moorse aanwezigheid tijdens de Burgeroorlog met de historische mosliminvasie van de achttiende eeuw.

De vereenzelviging met een biologisch christendom ligt aan de basis van een bijzonder patroon van etnisch zuiverheidsstreven dat vanaf 1492 de geschiedenis van Spanje heeft bepaald. De *etnische* identificatie met het christendom onderscheidt het historische Spanje van de rest van de toenmalige christelijke wereld,¹⁰ waar de islam als een politieke, culturele of religieuze bedreiging werd ervaren maar niet noodzakelijk als een bedreiging voor de *etnische* zuiverheid of het voortbestaan als volk.¹¹

Wat voorafging: de Spaanse etnische prehistorie in een notendop

Het Iberisch Schiereiland is rijk aan prehistorische sites die materiële informatie bieden over belangrijke ontwikkelingsfasen van de mens op aarde. De grottekeningen van Altamira aan de Cantabrische kust behoren tot de oudste van Europa en op de archeologische site van Atapuerca in de provincie Burgos werden in 1992 prehistorische schedels opgegraven die cruciale informatie leveren over de evolutie van de mensheid. De naam van het Iberisch Schiereiland verwijst naar de verzamelnaam waarmee de oude Grieken de volkeren op het Schiereiland kenden, de Iberen. Het gemeenschappelijke element van deze veelheid aan volkeren was terug te vinden in de talen die er werden gesproken.

Ook voor de studie van andere oude beschavingen biedt het Iberisch Schiereiland een rijke bron aan informatie. De Keltische beschaving drukte haar stempel op het noordwestelijke deel, waar tot vandaag in de Galicische volkstraditie de aanwezigheid van megalieten in het landschap, het volksgeloof in hekserij, kruidendokters en druïden of de muzikale traditie met de doedelzak als nationaal symbool herinneren aan een gedeeld historisch erfgoed met Noord-Europese volkeren zoals Ieren en Bretoenen. Uit de versmelting met de Iberen kwam de Keltiberische beschaving tot stand. In Zuidwest-Spanje zijn archeologische overblijfselen te vinden van de mysterieuze Tartessische beschaving, die in de zesde eeuw vóór Christus een hoogtepunt kende en kort daarna verdween onder de Punische invloedssfeer van Carthago.

Kaart 2 Moslimverovering van het Iberisch Schiereiland, 711-722

Kaart 3 Reconquista en de vorming van christelijke koninkrijken (12de eeuw)

Kaart 4: Politieke eenmaking van Spanje onder de Katholieke Koningen (1492)

Met de Romeinse overheersing op het schiereiland, vanaf de derde eeuw voor Christus, verdwenen de Iberische talen en werd het Volkslatijn de taal van de bevolking, die voortaan bekend stond onder de overkoepelende naam *hispani*. Het enige gebied dat ontsnapte aan de romanisering was het bergachtige en ruwe Baskenland. De oude pre-romeinse taal, het *Euskera* of Baskisch, bleef er bewaard. Als onderdeel van het Romeinse imperium werd op het Iberisch Schiereiland al vroeg het christendom gepredikt en in de vierde eeuw na Christus, onder de Romeinse keizer Theodosius, tot staatsgodsdienst verheven.

Het verval van het West-Romeinse Rijk bracht de Visigoten aan de macht in de tweede helft van de vijfde eeuw. Deze heersende elite had haast het hele schiereiland onder controle. In 587 deed koning Reccared I of *Reccaredo* afstand van het arianisme, een stroming binnen het christendom die het dogma van de Heilige Drie-eenheid verwierp, en bekeerde hij zich tot het rooms-katholicisme. De hoofdstad van het rijk werd gevestigd in Toledo, de stad die tot

vandaag de zetel is van de Spaanse Kerk. De Visigoten voerden de katholieke monarchie in, een staatsvorm die later het symbool zou worden van de politieke identiteit van Spanje.

De ondergang van het Visigotische rijk valt samen met de bliksemsnelle expansie van de islam vanuit het Arabisch Schiereiland, over Noord-Afrika, tot de Straat van Gibraltar. In 711 staken islamitische troepen onder leiding van de Berber Tariq de Straat van Gibraltar over en versloegen de Visigotische koning Roderik (*Rodrigo*) bij de slag van Guadalete in de provincie Cádiz. Deze episode staat in de Spaanse geschiedschrijving bekend als 'het verlies van Spanje' (*la pérdida de España*).

De moslimstrijders stootten door naar Midden-Spanje en brachten in enkele jaren tijd bijna het hele schiereiland onder hun heerschappij. Visigotische christenen die zich in de Noord-Spaanse bergstreek - het huidige Cantabrië en Asturië - hadden verschanst, behaalden in 722 nabij Covadonga hun eerste overwinning op de islamitische veroveraars. Hun aanvoerder, Don Pelayo, werd de eerste vorst van het koninkrijk Asturië, dat volgens de Spaans-nationalistische geschiedschrijving in navolging van middeleeuwse kronieken geldt als het herstel van de Visigotische katholieke monarchie. Tot vandaag draagt de Spaanse kroonprins(es) de titel van 'Prins(es) van Asturië', een verwijzing naar de rol van deze streek bij het herstel van het christelijke Spanje in de achtste eeuw.

Het deel van Spanje dat vanaf 711 onder moslimheerschappij stond, staat bekend als al-Ándalus. De grenzen van dit gebied reikten in de achtste eeuw tot het uiterste noorden van het schiereiland, met uitzondering van de noordelijke bergstreek. Al gauw rukte al-Ándalus zich los van het Arabische rijk en richtte eerst een onafhankelijk emiraat en later een eigen kalifaat op met als hoofdstad Córdoba, dat in de volgende eeuwen een culturele bloei kende. Door interne politieke twisten raakte het kalifaat in verval. Er ontstond een versnippering van kleine koninkrijken, de zogeheten *taifas*. De verzwakking van al-Ándalus speelde in de kaart van de christelijke heroveraars, die in 1085 met behulp van Europese kruisvaarders erin slaagden om de oude Visigotische hoofdstad Toledo opnieuw onder christelijke heerschappij te plaatsen. De overwinning van de